

Broedvogelinventarisatie Oelemars-Zandbergen

Waarom BMP?

In Nederland wordt door Sovon Vogelonderzoek Nederland het monitoren van broedvogels gestimuleerd via het Broedvogel Monitoring Project (BMP), teneinde inzicht te krijgen in de verspreiding van de Nederlandse broedvogels en de ontwikkeling van de populaties. Op honderden plaatsen in het land vindt jaarlijks een steekproef plaats door de broedvogels volgens een vastomlijnd onderzoeksmodel in vaste telgebieden jaar in jaar uit te monitoren. De gegevens worden mede gebruikt om jaarlijks de Vogelbalans uit te brengen, waarbij een overzicht wordt gepresenteerd van de populatieontwikkelingen. Ook worden deze gegevens gebruikt om vogels beter te beschermen en om natuurontwikkeling te bevorderen. Al met al een zeer waardevol project, dat ook nog eens bijzonder leuk is om te doen. Je ziet dan in de loop der jaren verschuivingen in de populaties in je eigen gebied, ziet het effect van ingrepen in de natuur en je levert bovendien een bijdrage aan het vogelonderzoek in Nederland.

Alle vogelaars met een minimale basiskennis van 40 vogelsoorten (op zicht en geluid) kunnen een BMP-A (Alle soorten) project starten. Het is leuk om een interessant gebied vlak bij huis jaarlijks te onderzoeken op alle broedvogelsoorten. Hoe dat moet is te lezen in de Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek bij www.sovon.nl, uiteraard met toestemming van de grondeigenaar om het gebied te mogen inventariseren.

Gebied

Dicht bij huis op 5 minuten fietsafstand ligt mijn BMP-plot Oelemars-Zandbergen. In het voorjaar van 2006, 2007, 2008, 2011, 2015, 2016, 2017 en 2018 heb ik er een broedvogelonderzoek (BMP-A = Broedvogel Monitoring Project Alle vogels) uitgevoerd in een gebied van 135,3 ha rondom de Oelemars-Zandbergen in de gemeente Losser. Het gebied is goed toegankelijk via een netwerk van kleine paadjes in de Zandbergen en is zeer overzichtelijk in het agrarische deel op de Oelemars. Als vergunninghouder kan ik ook binnen het terrein van de zandafgraving mijn onderzoek uitvoeren.

Aangezien het gebied tegen de Duitse grens aan ligt, zijn er in het donker nogal wat ongewenste activiteiten, zodat ik het nachtelijk onderzoek naar uilen en rallen tot een minimum heb beperkt.

Aan de noordkant van de Ravenhorsterweg bevindt zich het gebied van de Zandbergen, een ijstijdrelict met stuifzanden die als oeverwallen langs de Dinkel gesitueerd zijn. Dit stuifzandgebied is grotendeels bedekt met gemengd bos met Eik, Grove den en Jeneverbes met een schrale onderbegroeiing. Het gebied is een uitloopegebied voor de bewoners van Losser en het wordt veel belopen door trimmers, hondenuitlaters en ruiters. Ook is hier een clubhuis voor een scoutingvereniging, een trimbaan en een uitzichttoren. In het hart van de Zandbergen is een afgesneden meander van de Dinkel, die nog wel gedeeltelijk in verbinding staat met de hoofdstroom. Deze meander omsluit een drassig weiland en heeft zeer steile oevers.

Ten zuiden van de Ravenhorsterweg ligt zandafgraving de Oelemars. De oevers zijn beplant met dicht struweel en Eiken. Op de rand van water en land bevinden zich riet- en lisdoddencomplexen. Er is een betonnen oeverwaluwand in de zuidoosthoek van de zandafgraving.

Zuidelijk en westelijk van de afgraving ligt een zeer open gebied met maïs- en grasland. In 2014/2015 zijn in het kader van landinrichting Losser-Zuid diverse percelen herverkaveld, waarbij veel afrasteringen, een sleedoornbosje, ruige perceel scheidingen, bomen en een houtwal zijn verdwenen. Ook is het aandeel maïs toegenomen. De eilandjes

voor de observatiehut zijn opnieuw aangelegd. De totale oppervlakte van het onderzoeksgebied is 135,3 ha. Daarvan bestaat ongeveer 32 ha uit bos, 22 ha uit open water, 79 ha uit akkers en grasland en 2,3 ha divers (bebouwing, tuinen, wegen, sloten, zanddepot). Op de kaart is het onderzoeksgebied omkaderd.

Methode

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de uitgebreide territoriumkartering, zoals omschreven in de Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek (*van Dijk en Boele, 2016*). Dit is een landelijk gestandaardiseerd onderzoek. Hierbij wordt niet naar nesten gezocht, maar worden de territoria op

basis van het aantal waarnemingen, de tijd van het jaar en zang en gedrag van de vogels, in kaart gebracht. De veldkaarten worden omgezet in soortkaarten en met behulp van de handleiding worden geldige waarnemingen omgezet in territoria, waarbij de mate van broedzekerheid in 16 klassen wordt aangeduid. Er zijn 7 volledige rondes gelopen in de periode februari t/m augustus met steeds een verschillend startpunt, bestaande uit 1 avondbezoek, 5 vroege ochtendbezoeken waarbij bij zonsopgang werd begonnen en 1 ochtendbezoek. Ook dit jaar is de invoer van de gegevens via Autoclustering gedaan, waarbij het handmatige bepalen van de territoria is vervangen door een speciaal computerprogramma van Sovon. Ook is veel gebruik gemaakt van aanvullende waarnemingen buiten de reguliere tellingen o.a. tijdens het trektellen op Telpost Oelemars en bezoeken aan de observatiehut.

De gegevens zijn aan Sovon Vogelonderzoek Nederland overgedragen en zijn opgenomen in het landelijke bestand.

Resultaten

Nadat de balans was opgemaakt konden dit jaar 78 broedvogelsoorten op de lijst worden bijgeschreven. Van deze 78 soorten staan er 14 op de Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels (*uitgave 2004*). Zowel het totale aantal soorten als het aantal soorten van de Rode Lijst is opmerkelijk hoog, zeker als het gerelateerd wordt aan de oppervlakte van 135 ha. Menig Twents natuurreserveaat haalt deze aantallen niet, maar de veelheid aan verschillende biotooptypen vormt de verklaring hiervoor.

Het aantal territoria bedroeg 721. Landelijk schaarse broedvogelsoorten (Z-soorten) zijn Grote Canadese Gans, Brandgans, Kleine Plevier, Wespendif, Steenuil, Zwarte Specht, Middelste Bonte Specht, Roodborsttapuit en IJsvogel. Minder algemene soorten waren Sperwer, Buizerd, Wulp, Groene Specht, Kleine Bonte Specht,

Oeverzwaluw, Wielewaal, Gele Kwikstaart, Appelvink en Geelgors. Vergeleken met voorgaande jaren zijn er ook enkele soorten als broedvogel verdwenen. Boerenlandvogels als Veldleeuwerik, Scholekster en Patrijs hebben het nog lang volgehouden op de Oelemars, maar dit jaar waren ze voor het eerst niet meer aanwezig. De Kievit dreigt ook te gaan verdwijnen,

want de aantallen nemen jaarlijks verder af. Terug van weggeweest waren: Dodaars, Torenvalk, Kwartel, Middelste Bonte Specht, Roodborsttapuit, Braamsluiper en Rietgors.

Water- en moerasvogels

De 7 paartjes Brandganzen en het paar Grote Canadese Gans hebben zich tot ver in het broedseizoen in het gebied opgehouden. De Brandgans heeft succesvol gebroed, want een van de 7 paartjes had 3 jongen. De Grauwe Gans was met 4 paar in het gebied vertegenwoordigd en alle paren hebben succesvol gebroed. De 3 paren Soepganzen hadden dit jaar geen jongen. Het paartje Knobbelzwanen had wel een nest, maar dat is weggespoeld door regenval. De IJsvogel broedt al jaren in de Zandbergen/Oelemars en komt vaak visjes halen voor de observatiehut op de Oelemars. Overige territoria watervogels: Dodaars 1, Fuut 5 waaronder 3 broedgevallen, Nijlgans 2, Krakeend 1, Wilde Eend 10, Kuifeend 1, Waterhoen 1, Meerkoet 5, Kleine Karekiet 9, Bosrietzanger 1 en Rietgors 1.

Roofvogels en uilen

Een paartje Wespendif vertoonde zich enkele keren boven en ook in de Zandbergen. Sperwer (1), Torenavalk (1) en Buizerd (1) konden ook op de broedvogellijst worden bijgeschreven.

De Bosuil zat dit jaar weer op 2 locaties in het onderzoeksgebied. De Ransuil lijkt definitief verdwenen te zijn. De Steenuil onder de golfplaten van een schuurdak kon dit jaar niet worden getraceerd. Maar de Steenuil die in een holle knotwilg bij een andere boerderij aanwezig was, liet zich wel horen.

Steltlopers

De Kleine Plevier broedt jaarlijks op de Oelemars. Hier is perfect biotoop in de vorm van mineraal zand ruimschoots voorhanden. Van deze soort broeden in Twente hooguit 20 paren. De Kleine Plevier die voor de hut op het grind een nest inrichtte, kwam niet tot broeden. Het paar Kleine Plevieren dat het zanddepot als broedplaats uitkoos, heeft wel succesvol gebroed met als resultaat één jong. De 3 paartjes Kieviten op het cultuurland hebben geen van allen jongen voortgebracht. De Wulp had 1 territorium.

Bebouwing

Bij een van de boerderijen zaten in de schuren 6 nesten van de Boerenzwaluw. Inmiddels zijn alle Ringmussen uit het onderzoeksgebied verdwenen, maar de open plekken zijn opgevuld door Huismussen (4). De Kauw had 2 territoria en de Witte Kwikstaart 4.

Kolonievogels

De Huiszwaluw is inmiddels als kolonievogel verdwenen uit het gebied, evenals de Aalscholver. De talrijkste broedvogel was de Oeverzwaluw met 200 bewoonde nesten, waarvan 66 in de betonnen wand en 134 in het zanddepot. Dit is de grootste kolonie van de Oeverzwaluw in Twente.

Bos- en struweelvogels

Bij de bosvogels waren verder geen opmerkelijke verschillen in aantallen. Wel bereikte de Merel een dieptepunt (usutu-virus?). Fluiters en Vuurgoudhaan waren dit jaar helaas afwezig. De overige territoria: Holenduif 3, Houtduif 35, Koekoek 1, Groene Specht 1, zwarte Specht 1, Kleine Bonte Specht 2, Middelste Bonte Specht 1, Grote Bonte Specht 10, Winterkoning 27, heggenmus 11, Roodborst 36, Gekraagde Roodstaart 4, Merel 20, Zanglijster 7, Grote Lijster 3, Braamsluiper 1, Zwartkop 44, Tjiftjaf 21, Fitis 27, Grasmus 9, Tuinfluiter 8, Goudhaan 4, Bonte Vliegenvanger 7, Grauwe Vliegenvanger 4, Staartmees 4, Glanskop 6, Matkop 1,

Kuifmees5, Zwarte Mees 1, Pimpelmees 16, Koolmees 26, Boomklever 9, Boomkruiper 11, Wielewaal 1, Gaai 1, Spreeuw 1, Vink 43, Putter 2, Goudvink 2 Appelvink 4.

Cultuurland

Opmerkelijk in 2015 was de spectaculaire groei van de Roodborsttapuit in cultuurland met allemaal succesvolle broedgevallen. Deze soort was vorig jaar echter totaal verdwenen. De oorzaak ligt in het verdwijnen van ruige perceel scheidingen door de landinrichting en het starten van een extra zanddepot. Dit jaar dook weer een mannetje op, dat wel een geldig territorium had, maar daarna verdween. Opmerkelijk is de aanwezigheid van 5 paartjes Gele Kwikstaart. De Veldleeuwerik heeft het echter opgegeven evenals de Patrijs. overige territoria: Fazant 2, Kwartel 1, Zwarte Kraai 2, Kneu 1 en Geelgors 5.

Gele Kwikstaart op de Oelemars

Ben Hulsebos

benhulsebos@home.nl